

4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretici Kitaplarının Müziksel Öğeler Bakımından Değerlendirilmesi

Dr. Zehra Gelici | ORCID: 0000-0002-0622-5062 | zehra3772@gmail.com

Diyanet İşleri Başkanlığı, İstanbul, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/007x4cq57>

Öz

Ses, ritim ve armoni bileşenlerinden müteşekkil olan müzik, insan hayatının her safhasında var olan, hayatı anlamlandıran, renklendiren önemli bir olgudur. Müzik, geçmişte olduğu gibi günümüzde de sadece bir eğlence ya da boş vakit aracı olarak kullanılmayıp insanların tedavi ve eğitimlerinde de faydalanılan bir araçtır. Özellikle, okul öncesi çocukların eğitiminde çocukların içinde buldukları yaş aralığının getirdiği özelliklerden dolayı müzikten daha fazla yararlanılması gerekmektedir. Bu çalışmada, okul öncesi din eğitimi kapsamında faaliyet gösteren Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kursları öğretici kitaplarında müziksel öğelere ne kadar yer verildiği, bu anlamda çocukları verilen eğitimde bir eğitim aracı olarak müzikten ne oranda faydalandığı incelenmiştir. Çalışmanın amacı, pek çok bilgiyi oyun ve eğlence üzerinden elde eden okul öncesi eğitim çağındaki çocukların eğitiminde müziğin önemine dikkat çekmek ve müziğin daha fazla kullanılması gerektiğine vurgu yapmaktır. 4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında yeterli düzeyde müziksel öğelerden yararlanılıp yararlanılmadığını tespit ederek var olan şarkıların ve sözlerinin okul öncesi çocuklara uygunluğunun değerlendirildiği bu araştırma, doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı nitel bir araştırmadır. Sonuç 4-6 Kur'an kursları öğretici kitaplarında müziksel öğelere yeteri kadar yer verilmediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Okul Öncesi Din Eğitimi, 4-6 Yaş Kur'an Kursları, Öğretici Kitabı, Müzik.

Atf Bilgisi: Gelici, Zehra. "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretici Kitaplarının Müziksel Öğeler Bakımından Değerlendirilmesi". *Marifetname* 10/2 (Aralık 2023), 651-686.

<https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1346578>

Geliş Tarihi	19.08.2023
Kabul Tarihi	28.11.2023
Yayın Tarihi	31.12.2023
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (Zehra Gelici)
Etik Beyan	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	marifetmanetikbildirim@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Evaluation of 4-6 Years Old Qur'an Courses Tutorial Books in Terms of Musical Elements

Dr. Zehra Gelici | ORCID: 0000-0002-0622-5062 | zehra3772@gmail.com

Presidency of Religious Affairs, İstanbul, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/007x4cq57>

Abstract

Music, which consists of children of sound, rhythm and harmony, is an important phenomenon that exists at every stage of a person and gives meaning and color to his life. Music, as in the past, is a tool that is used only as an entertainment or leisure tool and is used in people's treatment and education. Especially in the education of pre-school children, music should be used more due to the characteristics of the age range of children. This is possible. How much space was given to musical journeys in the books taught in the Presidency of Religious Affairs 4-6 years old Quran Courses, which operate within the scope of pre-school religious education, and to what extent music was used as an educational tool in the education children received. The aim of the study is to draw attention to the importance of transformation in the education of children in old age through games and entertainment and to emphasize the existence of more information. This research, which evaluates the pre-school sections of existing songs and their lyrics by determining whether sufficient musical lessons are used in the books of Quran teachers aged 4-6, is qualitative research that collects data such as document analysis. Conclusion 4-6 It was seen that musical stories were not included enough in the instructional books of Quran lessons.

Keywords: Religious Education, Pre-School Religious Education, 4-6 Years Quran Courses, Tutorial Book, Music.

Citation: Gelici, Zehra. "Evaluation of 4-6 Years Old Qur'an Courses Tutorial Books in Terms of Musical Elements". *Marifetname* 10/2 (December 2023), 651-686.

<https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1346578>

Date of Submission	19.08.2023
Date of Acceptance	28.11.2023
Date of Publication	31.12.2023
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Zehra Gelici)
Plagiarism Checks	Yes – iThenticate
Conflicts of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Complaints	marifetmanektikbildirim@gmail.com
Grant Support	No external funding was used to support this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

İnsan hayatında önemli bir yer tutan ve duyguları ifade etmenin bir yolu olan müzik, pek çok organizasyonda başvurulabilecek kaynaklardan bir tanesidir. İnsanlar kimi zaman bir düğünde eğlenmek için, kimi zaman askerleri savaşa hazırlamak için, bazen de hastaları tedavi için müzikten yararlanmışır. Türk İslam tarihinde Razi, Farabi, İbn Sina gibi alimler müziğin insan ruhunu etkilemesinden dolayı psikolojik tedavide faydalanılması gerektiğini düşünen bilim adamlarından bazılarıdır.¹ Kalp ve ruh üzerinde müziğin tesiri olduğunu, hiçbir canlının müziğe kayıtsız kalmadığını sadece insanların değil hayvanların da güzel ses ve müzikten etkilendiğini vurgulayan Gazali de kuşların Hz. Davut'un güzel sesini dinlemek için onun başucunda durmalarını bu görüşüne örnek vermektedir.² Yine müziğin tesiri ile ilgili olarak Konfüçyüs, dinlediği bir müziğin etkisiyle üç ay yemeden kesildiğini söyleyerek “Düşünmüş değildim. Müziğin bu kadar mükemmel olabileceğini” demiştir.³ İnsan üzerinde böyle bir etkiye sahip olan müzik tarih boyunca eğitim amaçlı da kullanılmıştır. Bu konuda Aristo, ritim ve sesin duyguları en gerçekçi şekilde ifade edilebilme imkânı bakımından her türlü araçtan güçlü olduğuna vurgu yaparak müzik gibi büyük bir gücün mutlaka çocukların terbiyesinde kullanılması gerektiğini savunmuştur.⁴ Bundan dolayı özellikle ilk çocukluk dönemi eğitim faaliyetlerinde müziğin etkisinden yararlanmak hem çocukların öğrenmesini kolaylaştıracak hem de onları

¹ Arslan Terzioğlu, *Türk-İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri* (İstanbul: Bifaskop Yayınevi, 1972), 24-26.

² Ebu Hamid Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn* (Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1939), 2/273.

³ Konfüçyüs, *Konuşmalar*, çev. Muhaddere Nabi Özerdim (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1974), 64.

⁴ Aristo, *Politika*, çev. Mete Tunçay (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011), 241.

sakinleştirecektir.⁵ İslam filozoflarından Farabi de insan zihnini faaliyete geçirmek için neşenin artırılıp stresi azaltmak gerektiğini bundan dolayı müzikten yararlanılarak muhatabın rahatlamasına, hayallerini harekete geçirmesine, eğlenmesine ve farklı duygularının ortaya çıkmasına olanak sağlanabileceğini vurgulamaktadır.⁶ Çocukların eğitiminde müziğin kullanımının, çocukların sosyalleşmelerine⁷, enerjilerini atmalarına ve onların öz disiplinlerini kazanmalarında etkisi olduğu gibi bilişsel başarılarının artmasında da önemli bir rolü olduğu yapılan pek çok araştırmada ortaya konmuştur. Örneğin Kaliforniya Sanat Konseyinin 1976'dan beri uygulanan eğitimde alternatifler programında müzik eğitiminin çocukların bilişsel başarısı üzerinde olumlu etkiler yarattığı ortaya çıkarılmıştır. Bu programda müzik eğitimi süreçleri arttırıldığında çocukların matematik başarısında normalden 1,5 kat fazla bir artış görülmüştür.⁸ Ayrıca konuları şarkılar söyleyerek ya da dinleyerek öğrenen, pekiştiren çocuklar, bu esnada hem kulaklarını hem de dillerini kullandıkları için başkalarını dinlemeyi ve kendilerini ifade etmeyi aynı anda öğrenerek sosyal ve kişisel olarak da gelişirler. Yine arkadaşlarıyla beraber şarkılar söyleyen çocuklar, sıralarını beklemeyi ve duygularını ifade etmeyi de öğrenirler.⁹

⁵ MEB, “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Müzik Etkinlikleri” (2017), 10 Erişim 16.06.2022.

⁶ Fârâbî, *Kitabu'l mûsika'l-kebir / Müzik Sanatına Dair Büyük Kitap*, çev. Abdullah Kızılıcak, Nurfen Tercan (Ankara: TÜRKSOY Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, 2021), 31.

⁷ Ayperi Sığırtmaç, “Okul Öncesi Dönemde Müzik Eğitimi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/9 (2005), 36.

⁸ Yılmaz Şendurur- Dolunay Akgül Barış, “Müzik Eğitimi ve Çocuklarda Bilişsel Başarı”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22/1 (2002), 169.

⁹ Arda Kula - Çağhan Adar, “Türk Sanat Müziği Makamlarında Bestelenmiş Çocuk Şarkıları Üzerine Bir İnceleme”, *The Journal of Academic Social Science* 6/75 (Ağustos 2018), 152.

Çocukların eğitiminde müziğin bu etkisi üzerinde duran ve eğitim tarihimize çocukların eğitiminde müziğin önemine dikkat çekerek pedagojik değerlendirmelerde bulunan ilk kişi olarak bilinen Satı Bey, “Şiir ve Musikinin Talim ve Terbiye’de Ehemmiyeti” konulu bir konferansında, müziğin çocuklar arasında uyum ve intizama yardımcı olmasının yanında müziğin onlar için masum bir eğlence aracı olduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte Satı Bey’e göre müzik, çocukların zihinlerini dinlendirip sınırlarını yatıştırarak, çocuklar için okulu cazip hale getirerek, çocukların hayatına ahenk, zarafet ve estetik katmaktadır. Satı Bey ayrıca şarkı sözlerinin çocuklar üzerinde çok etkili olduğuna vurgu yaparak müziğin hatırlatıcı özelliğine de dikkat çekmiştir.¹⁰ Satı Bey dışında Mehmed Emin Bey gibi bazı aydınların da müziği milli ve dini terbiye vasıtası olarak gördüğü dikkat çekmektedir. Buna göre okullarda çocuklara verilecek milli ve dini terbiyenin amaçları belirlendikten sonra onlara yapılacak en önemli telkin aracı olarak müzik görülmektedir.¹¹

Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki, müziğin çocuklar üzerinde ve onlarla yapılan eğitimde çok önemli katkıları bulunmaktadır ve bu durum pek çok kimse tarafından kabul edilmektedir. Bundan dolayı okul öncesi eğitimde müziksel öğelerden yararlanılması ve bu konuda çalışmalar yapılarak eğitim ortamlarında kullanılabilir zengin bir repertuar geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. 4-6 yaş Kur’an kursları kurulduğu günden beri bilimsel çalışmalara konu olmakta ve bu doğrultuda 4- 6 yaş Kur’an kurslarında yeni düzenlemelere gidilmektedir. Ancak yapılan araştırmalarda bu kurslarda müziğin kullanımı ya da okul

¹⁰ Satı Bey, “Şiir ve Mûsikinin Talim ve Terbiye’de Ehemmiyeti”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası* (1325/1907), 1.

¹¹ Mehmed Emin, “Mûsiki ve Mekteplerimiz”, *Muallim* (1322/1904), 15.

öncesi din eğitiminde müziğin önemi ile ilgili az sayıda çalışma görülmektedir.¹² Oysa erken çocukluk döneminde görsel ve işitsel materyaller büyük önem taşımakta ve verilen eğitimin etkisini artırmaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmanın alana katkı sağlaması umulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, 4- 6 yaş Kur'an kursları öğretici kitaplarında yeterli düzeyde şarkı olup olmadığını tespit ederek mevcut şarkı sözlerinin 4- 6 yaş grubundaki çocuklara uygun olup olmadığını değerlendirmek ve okul öncesi din eğitiminde müziğin rolüne dikkat çekerek okul öncesi din eğitiminde çocukları eğlendirerek öğretmeninin önemine, çocuklara verilecek bilgilerde şarkılardan ve müziğin gücünden yararlanmanın gerekliliğine vurgu yapmak ve bu konuda öneriler sunabilmektir.

Bu nedenle yapılan bu çalışmanın, okul öncesi eğitimde görev alan ve müzikten yararlanan öğretmenler ve öğretim programlarını hazırlayan uzmanlar için sunulan önerilerle kaynak niteliği taşıması hedeflenmiştir.

1. 4- 6 Yaş Kur'an Kursları Kuruluş Süreci

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarihlerde çoğunluğu azınlıklara ait olmak üzere 80 anaokulu bulunmaktaydı. Harf inkılabıyla birlikte bu anaokulları kapatılarak mevcut devlet kaynaklarının ilkökul eğitimine aktarılması kararlaştırılmış ve okul öncesi eğitim belediyelere ve özel kurumlara bırakılmıştır. Resmi okul öncesi eğitim kurumlarının tekrar yaygınlaşması ise 1962 yılında yayınlanan "Anaokulları ve

¹² Bkz. Kopar, Sadettin V.-Arpa, Serbüend. "4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerinin Okul Öncesi Dönem Müzik Eğitimine İlişkin Tutumları Üzerine Bir Araştırma". *Journal of Analytic Divinity*, 4/1 (June 2020), 86-103; Bıyık, Tacettin. "MEB ve DİB'in Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Öğretim Programlarının Müsiki Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi". *Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları- 1*. Ed. Mehmet Bayyığı vd. (Konya: Palet Yayınları, 2020).

Sınıfları” yönetmeliğinin yayınlanmasıyla olmuş¹³ o tarihten bugüne de hızla çoğalmıştır. Okul öncesi din eğitimi ise resmi olarak 92013-2014 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından başlatılmış ve hızla yaygınlaşmıştır. Yapılan araştırmalarda velilerin bu kurslardan en büyük beklentilerinin çocuklarının temel düzeyde dini bilgiye sahip olmaları ve çocuklarının Kur’an okumayı öğrenmeleri olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴ Bu anlamda halkın önemli kesiminde bir ihtiyaç olarak görülen okul öncesi din eğitimi, 2014 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı’nın açtığı kurslarla resmi bir kanal aracılığıyla yapılmaya başlanmıştır. Güvenilir bir kurum tarafından bu işin yürütülmesi halkın yoğun ilgisiyle karşılaşmış ve 4- 6 yaş Kur’an kursları hızla yaygınlaşarak her geçen gün öğrenci sayısını artırmıştır. Zira istatistiklere göre, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında toplam 105.369 öğrenci eğitim görmüşken, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında yaklaşık 170.000 çocuğun ilgili kurslarda eğitim görmüştür.¹⁵

2. Okul Öncesi Çocukların Gelişiminde Müziğin Yeri

İlk çağlardan beri müziğin önemli ve etkili bir eğitim aracı olduğu kabul görmektedir. Örneğin Konfüçyüs, yazı, çizim, matematik, müzik ve seremoni gibi eğitimlerin insanların öğrendiği bilgiyi içselleştirmesine ve kişiliklerini geliştirerek erdemli bireyler olabilmesine olanak sağlayacağını belirterek eğitim faaliyetlerinde müziğe de yer verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁶ Yine Platon da müziği etkili bir eğitim aracı

¹³ Meryem Çelik- Kerim Gündoğdu, “Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi”, *KKEFD* 16 (2007), 179.

¹⁴ Gülcan Kasar- Yusuf Aydın, "Ebeveynlerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Muş İli Örneği", *Amasya İlahiyat Dergisi* 20 (Haziran 2023), 491.

¹⁵ AA, 4-6 yaş için düzenlenen Kur'an kurslarında 193 bin 564 öğrenci eğitim alıyor (2023), *Erişim* 01.10.2023.

¹⁶ Konfüçyus, *Konuşmalar*, XIV. Kitap, 13.

olarak görmüş ve kişinin asalet sahibi olmasında, ruhunun ve ahlakının güzelleşmesinde müziğin rolüne dikkat çekmiştir.¹⁷ Müzikle ilgili önemli çalışmaları bulunan İslam filozoflarından Farabi ise bir eserinde Türk müziğinde kullanılan makamların dinleyicinin ruh halinde meydana getirdiği değişikliklere dikkat çekerek müziğin insan üzerindeki gücüne vurgu yapmıştır. Aynı eserde Farabi, cahiliye şairi Alkame'nin Gassani kralıyla yaptığı görüşmeye atıf yaparak burada kralın şairin önce anlattıklarına kulak vermeyip isteğini karşılamadığını bunun üzerine şiirini besteleyerek kralın karşısına çıkan ve isteğini bir ezgi halinde dile getiren şairin taleplerinin yerine getirildiğini aktarmış ve müziğin muhatabı etkilemede önemli bir unsur olduğuna vurgu yapmıştır¹⁸ . Modern dönemde de Rousseau çocuklara gereken bilgileri verirken onlara oyun oynuyormuş gibi vermenin daha etkili olacağını savunmuş, görme, dokunma ve işitme duyularına hitap eden bir eğitim şekline işaret etmiştir.¹⁹ Yine eğitimin önde gelen isimlerinden Pestalozzi, Dewey ve pedagojinin kurucusu kabul edilen Gesell ile çocuk düşüncesi, çocuğun sosyal ve ahlaki gelişimine yönelik yaptığı çalışmalarla, günümüzdeki uygulamalı eğitim incelemelerine kapı açan Piaget de bir eğitim yöntemi olarak müzik ve sanata vurgu yapmıştır. Böylece eski çağlardan beri güzel sözler barındıran müzikleri dinleyerek büyüyen çocukların iyi, doğru ve güzele yönelebileceği şeklinde bir yargının olduğunu anlamak mümkündür.²⁰

¹⁷ Platon, *Devlet*, çev. Cenk Saraçoğlu ve Veysel Atayman (İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2006), 401.

¹⁸ Fârâbî, *Kitâbü'l-Mûsîka 'l-kebîr*, 32.

¹⁹ Jean Jacques Rousseau, *Emil*, çev. Ülkü Akagündüz (İstanbul: Selis Kitaplar, 2003), 127.

²⁰ Fatma Adile Başer, "Müziğin Okul Öncesi Dönemde Çocuk Gelişimine Katkısı", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 0/8 (2015), 2.

Okul öncesi çocukların gelişim özelliklerine bakıldığında çocukların 4 yaşlarında objeleri karşılaştırarak ayırabilme yeteneklerinin geliştiği görülür. Dolayısıyla bu yaşlardaki çocuklar, sesleri karşılaştırarak, ses, süreç ve perde sınıflandırmalarını yapabilmektedirler. Bu yaşlarda çevrelerindeki doğal sesleri ve bu seslerin kendine has özelliklerini algılama gücü önceki dönemlere göre çok daha iyi seviyededir. Yine bu yaştaki çocuklar, yüksek-alçak, sessiz-gürültülü, uzun-kısa gibi ses özelliklerini kolaylıkla ayırabilirler. Bu durum onların masal anlatırken, sözcük ya da şarkılarda hislerini ifade ederken ses özelliklerinden faydalanmayı öğrenebileceğini göstermektedir. Bundan dolayıdır ki çocuklar, 4 yaşından itibaren düzgün ve tonunda şarkı söyleyebilmekte, hareketli, komik ve güncel şarkılar öğrenmekten çok hoşlanmaktadır. Ritmik ve hareketli şarkıları kolaylıkla ezberleyebilen bu yaş çocukları eğlenceli buldukları şarkıları severek sürekli tekrar eder, tek başlarına yapabilmek ve takdir görmekten çok hoşlandıkları için de şarkıları zaman zaman yalnız söylemeyi isteyebilmektedirler.²¹

Çocuklar 5 yaşına geldiklerinde kelime hazineleri geliştiği için bildikleri kelimeleri anlamlarıyla bütünleştirebilirler. Bu yaşın en önemli özelliği tekrar etmeyi çok sevmeleri ve bu konuda bıkkınlık duymamaları ve bundan zevk almalarıdır. Çocuklar 6 yaşlarına geldiğinde ise kuvvetli bir ritim duyguları gözlemlenmekte ve ritim modelini anlayarak uygulayabilmektedirler.²²

Okul öncesi dönemde müzik, çocuklar için doğal ve etkili bir oyun aracı olarak düşünülmelidir. Müzik ve şarkılarla çocuklar, bir yandan

²¹ Salih Akkaş, *Okul Öncesi Eğitimde Müzik* (Ankara: Gazi Kitabevi, 1991), 91.

²² Haluk Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk Altı Yılı* (İstanbul: Remzi Yayınevi, 1998), 225.

oyun oynarken bir yandan öğrenirler. Söyledikleri şarkılarda çocukların birbirine uyum sağlamaya çalışmaları, bazı el kol hareketlerini arkadaşlarıyla birlikte yapmaları onlar için yeni keşifleri ve farklı tecrübeleri beraberinde getirir. Bu nedenle okul öncesi çocukların eğitimleri müzikten ayrı düşünülemez. Şarkıları doğru bir şekilde söyleme gayreti aynı zamanda çocukları disipline de etmektedir. Çünkü şarkı söylerken belli bir ritmik kalıba uymak ve ortak paydalarda buluşmak gerekmektedir. Bununla birlikte bu tür yaratıcı etkinliklerle çocuklara geniş ve uyarıcılarla dolu bir ortam sağlanmış olur. Bu da okul öncesi dönemde çocukların hayatında önemli bir yere sahiptir. Erken çocukluk dönemi eğitiminde müziğin etkin bir şekilde kullanımı çocukların konuşmalarını da geliştirmekte, bazı kelime ve kavramları anlamalarına etki etmektedir. Bununla birlikte müzik, çocuğun algılarının açılmasına, sorun çözme kabiliyeti edinmesine, kendi özgüvenini kazanarak keşfetme sürecini hızlandırmasına katkı sunmaktadır.²³ Dolayısıyla okul öncesi dönemde yapılan şarkı söyleme çalışmalarının öncelikle çocuğun gelişimine büyük bir katkısı vardır. Bu dönemde çocuklarla yapılan müzik faaliyetlerinin onların başta bilişsel ve dil becerileri olmak üzere kişilik ve sosyal gelişimleri ile duygusal gelişimlerine de katkı sağladığı bilinmektedir.²⁴

Müzik, zihin gelişimini destekleyici bir faktör olarak da ele alınmaktadır. Şarkılar, müzikli oyunlar, çalgılar yardımıyla istenilen kavramlar kolayca öğretilir. Böylece çocuklara şarkının konusuyla

²³ Fikri Soysal, “Erken Çocukluk Dönemi Müzik Eğitimi”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 3/5 (2012), 194.

²⁴ Ferda Gürkan Öztürk – Pelin Özkan, “Montessori Yönteminde Müzik ve Türkiye’de Montessori Anaokullarında Müzik Eğitimi Uygulamaları”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25/3 (2016), 336.

ilgili yeni kavramlar öğretilirken, şarkıda yer alan nakaratlarla tekrar yapma ve hafızayı geliştirme sağlanabilir. Böylece söylenen şarkılar aracılığıyla çocuğun konuşma becerisi geliştirilerek dil gelişimine katkı sağlanmış olur.²⁵

Müziğin ruhsal yönden insanı rahatlattığı ve etkilediği de Konfüçyüs'ün herkes tarafından bilinen “Müzik ruhun gıdasıdır” sözüyle veciz bir şekilde ifade edilmiştir. İç ve dış etkilerin tesiriyle insanda oluşan acı ya da zevk hisleri duygu olarak tanımlanmaktadır. Bütün duyguların etkin bir şekilde ortaya çıktığı okul öncesi dönemde yapılan müzik faaliyetleri çocukların duygusal gelişimine de katkı sağlamaktadır. Yapılan müzik faaliyetleriyle çocuklar duygusal yönden gelişir ve zenginleşir. Böylece şarkı söyleyen çocuk duygu ve düşüncelerini ifade edebildiği için ruhsal yönden de rahatlamış olur.²⁶

3. Okul Öncesi Din Eğitiminde Müziğin Önemi

Okul öncesi dönemde çocuklar, okuma-yazma bilmedikleri için bilgileri genellikle etraflarını gözlemleyerek ve dinleyerek edinirler. Bu nedenle eğitimde görsel ve işitsel materyaller kullanmak büyük önem arz etmektedir. Bu materyaller aracılığıyla çocukların duygularına hitap etmek de önemlidir. Zira duygu ve heyecanların insan davranışlarında büyük rolü vardır. Pek çok davranışın motivasyonunda ya da sonucunda herhangi bir duygunun izlerine rastlamak mümkündür. Örneğin dindarlık, insanların duygularıyla ilgili tecrübelerle ilgili olduğundan duygusal deneyimler içermektedir.²⁷ Bu nedenle okul öncesi din eğitiminde

²⁵ Ezgi Ertek Babaç- Gökay Yıldız, “Dil Gelişiminde Müziğin Yeri”, *Fine Arts* 13/3 (Temmuz 2018), 15.

²⁶ MEB *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Müzik Etkinlikleri* (2017), 17. Erişim 16.06.2022.

²⁷ Ali Koçak - Hasan Kayıklık, “Duygular Bağlamında Din Duygusu ve Dini Duygular”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2019), 686.

mutlaka çocuğun duygularına da hitap edilmesi gerekmektedir. Pek çok kimse çocukluğuna döndüğünde özellikle Ramazan aylarıyla ilgili olarak unutamadıkları dini tecrübelerle sahiptir. Bunun nedeni ramazan ayının duygu boyutuyla birlikte idrak ediliyor olmasıdır. Zira kültürümüzde Ramazan ayı ibadet ve eğlenceleriyle apayrı bir yere sahiptir. İnsanlar normal zamanlarda günlük hayatın koşturmacası içinde tam manasıyla algılayamadıkları ezanların güzelliğini sahurda sabah, iftarda akşam ezanlarına odaklanarak iliklerine kadar hissedebilmektedir. Edebiyatımızın önemli isimlerinden Halide Edip Adıvar, Ramazan ayının duygu boyutuyla insanlarda yarattığı bu etkiyi çocukluğunda gittiği bir teravih namazı anısını paylaştığı “Mor Salkımlı Ev” adlı eserinde şöyle anlatmaktadır:

“Bir tek ses, imamın sesi, her hareketi idare ediyor. Her hareket muazzam ve karışık bir ahenkle tek falso yapmadan, bir hareket senfonisi halinde birbirini takip ediyor. Bana bu hareket ebediyen devam edecek hissini verdiği an, birdenbire herkes dizlerinin üzerinde kaldı. Amin amin korusu o muazzam kubbeye çarptı durdu.”²⁸

Bu örnekte de görüldüğü gibi dini hayatımızda daha insanın doğumunda kulağına okunan ezanla giriş yapan musiki, camilerde yapılan ibadetlerde okunan Kur'an-ı Kerimlerle, salavat ve tekbirlerle insanın dini duygularının gelişimine katkı sunmaktadır. Bütün bunlar özellikle ilk çocukluk dönemlerinde yaşıyorsa insanın gelecekteki dini hayatına da etki edebilmektedir. Bu sebepten olsa gerek geçmişte bugün ki 4-6 yaş Kur'an Kurslarının temeli sayılabilecek Sıbyan mekteplerinde okutulan müfredat içerisinde müzik dersi ders bulunmamakla beraber öğrencilere

²⁸ Selma Hacıosmanoğlu, *Osmanlı'da Çocuk Müsikisi* (İstanbul: Fanus Yayınları, 2014), 26.

dini mûsikî öğretimi yapılmaktaydı. Bu okullarda din dersleriyle birlikte dini mûsikî pratik olarak uygulanmaktaydı. Öğrencilere öğretilen eserler ise ilâhi ve basit melodilere sahip milli marşlardan oluşmaktaydı.²⁹ Ahmet Rasim “Falaka” adlı eserinde kendi çocukluğunda gittiği sıbyan mektebinde talebelerin ilâhi okuduklarından bahsederek, “bu mektep ötekilerden daha şen... Çünkü hoca erken gidiyor, kalfa hocanın yerine çıkıyor. İlahicileri karşısına alıyor, gelsin meşk! İlahi söyleyenlerin arasında olmayan bizlerde de kulak dolgunluğu oluşuyor. Hiç unutmam. Daha ilk günü açıktan musiki dersi aldım. Gerçekten ne okuduğunun farkında değildim ama makam hoşuma gitti, ısındım.”³⁰

Buradan anlaşılmaktadır ki, okul öncesi kurumların temeli sayılabilecek bu mekteplerde ilahiciler adı verilen korolar oluşturulmakta ve zaman zaman ilahiler okunmaktadır. Bu durumun öğrencilere okulu sevdirdiği de yine Ahmet Rasim’in okuldaki ilk günü yaşadıklarını anlatırken “çok hoşuma gitti”, “ısındım” gibi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bütün bunlardan yola çıkarak sıbyan mekteplerinde ilâhi ve benzer formlardaki basit ezgiler öğretildiğini söylemek mümkündür. Yine okula başlama töreni olarak bilinen Âmin alaylarında talebelerin koro halinde ilâhi okumaları da bu okullarda düzenli olarak teganni derslerinin yapıldığını³¹ dolayısıyla o dönemlerde de çocukların eğitiminde müziğin öneminin farkında olunarak bir eğitim materyali olarak kullanıldığı görülmektedir.

Özellikle ilk çocukluk dönemi eğitiminde müziğin önemli bir unsur olma sebeplerinin başında müziğin duygulara hitap ederek, çoğu

²⁹ Erhan Özden, “Osmanlı Maarifinde Mûsikî”, *Rast Müzikoloji Dergisi* 2/1 (2014), 94.

³⁰ Ahmed Rasim, *Falaka* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2020), 48-50.

³¹ Özden, “Osmanlı Maarifinde Mûsikî”, 94.

zaman farkında olmadan bir öğrenmenin gerçekleşiyor olması yani örtük bir eğitim aracı olarak kullanılabilmesidir. Zira okul öncesi dönemde çocuğun karakteri büyük oranda şekillenmektedir. Bu dönemde çocukların duygularını içselleştirerek kendine has tutum ve tavırları, inanışları sınıflandırdıkları görülmektedir. Bundan dolayı bu süreçte din eğitimi doğrudan değil örtük olarak verilmelidir.³² Ayrıca çocukların dil ve bilişsel gelişimlerinin üst seviyelere ulaştığı bu dönemde müzik aracılığıyla dini kavram ve ifadeler melodiyle söylenen ve hareketlerle eşlik edilebilen dini uygulamalarla kolaylıkla ve eğlenceli bir şekilde öğretilir.³³ Bu sebepten okul öncesi çocukların bilmedikleri ya da söylemesi zor kelimelerin, doğru bilgilerle işlenmesi, çocukların algı seviyesine göre şarkılar şeklinde yaşlarına uygun tarz ve kalıpta bestelenip öğretilmesi gerekir.³⁴ Dini kavram ve ifadelerin de müzik aracılığıyla öğretilmesi daha kolay olacaktır. Zira ezberi kuvvetli olan çocukların şarkılar eşliğinde oynayarak bu kavramları ya da kalıplaşmış ifadeleri daha çabuk öğrenmesi söz konusudur. Bu metotla öğrenilen yeni kelime ve dini kavramların çocukların anlam dünyasında daha net karşılık bulacağı ve kalıcı olacağı söylenebilir.³⁵ Bundan dolayı okul öncesi din eğitiminde müfredata uygun iyi hazırlanmış, çocukların seviyelerine uygun sözler barındıran ve yine okul öncesi çocukların özelliklerine

³² Samet Yağcı, *Öğreticilere göre Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları: (İzmir İli Örneği)*, (İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 56.

³³ Cemal Tosun – Fatma Çapcıoğlu, “Evaluation of Quran Courses Curriculum (4-6 age group) in the Context of Religious Development Theories”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (2015), 710.

³⁴ Mustafa Kabataş, “Çocuğun Motor, Algısal, Sosyal, Duygusal, Bilişsel ve Dil Gelişimi Dönemlerinde Müziğin Önemi”, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi / The Journal of International Education Science* 4/11 (Haziran 2017), 196.

³⁵ Sadettin Kopar - Serbüle Arpa, “4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerinin Okul Öncesi Dönem Müzik Eğitimine İlişkin Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of Analytic Divinity* 4/1 (June 2020), 91.

uygun bir şekilde bestelenmiş müzik eserlerinin okul öncesi din eğitiminde faydalı olacağını söylemek mümkündür.

4. Okul Öncesi Din Eğitiminde Şarkı Seçiminde Dikkat Edilecek Noktalar

Ses, ritim, melodi ve armoniden meydana gelen müzikte en temel unsur sestir. Ses kaynağı olmadan müziğin de bir anlamı olmamaktadır. Sesten sonra en önemli unsur ritimdir. Ritimle seslerin süre değerleri belirlenmektedir. Melodiyle de ardışık sesler anlamlı hale gelmektedir ve her şarkının formülü aslında melodisinde saklıdır. Daha çok sanatsal içerikle tasarlanmış müzik ürünlerinde kullanılan armoni ile de kulağa hoş gelen şarkılar meydana gelir.³⁶

Çocukların eğitiminde kullanılacak çocuk şarkılarının kendine özgü sözlerinin olması gerekliliği kuşku götürmez bir gerçektir. Bu konuda yapılmış güftelerin dilinin sade ve anlaşılır olması, eğlenceli, eğitici ve çocuklar için dikkat çekici olması gerekir. Bu noktada okul öncesi eğitimde çocuklar için şiir seçimleri önemlidir. Seçilen şiirlerin çocuğun kolay söyleyebileceği ve özenle seçilmiş kelimeleri içermesi gerekir. Aynı zamanda çocuklar için son derece önemli olan duyguları besleyen, çoğaltan, çocuğu olumlu şeylere yönlendiren bir amacı taşımalıdır.³⁷

Erken çocukluk eğitimi kurumlarında müzik etkinliği içinde öğretilecek olan şarkıyı seçerken öğretmenin dikkat etmesi gereken noktalar vardır. Buna göre öğretmenler eğitimde kullanacağı şarkıları seçerken öncelikle şarkı sözlerinin, çocukların zihinsel ve duygusal

³⁶ İmik – Haşhaş, “Müzik Nedir ve Hayatımızın Neresindedir?”, 200.

³⁷ Hacıosmanoğlu, *Osmanlı'da Çocuk Müsikisi*, 245.

gelişimlerine uygun olmasına, cümlelerin uygun yerlerde nefes almayı sağlayıcı olmasına ve ritmik yapının çocukların bedensel gelişimlerine uygun olmasına dikkat etmeli, çocukların yapabilecekleri ritimleri tercih etmelidirler.³⁸ Yine derslerde kullanılacak şarkıların konuları somut olmalı, çocuğun yaşadığı, bildiği konuları kapsamalıdır. Çocukların daha çok ilgisini çekmesinden dolayı seçilen şarkılar güncel konulardan olmalıdır. Şarkılarda bilinmeyen, çocukların ilk defa duyacağı kelimeler bulunsa da şarkı sözleri onların kavrayabileceği zorlukta eğitici, öğretici ve çocuğun anlayabileceği kelimelerden oluşmalı, çok uzun olmamalı, durum, olay ve düşüncelerin açık ve kısa olarak anlatılması gerekir. Mümkün olduğu kadar düşünce, duygu ve olayların bir beyitte ya da bir dörtlükte anlatılmasına özen gösterilmelidir. Bu noktada mısraların kısa, cümle düzeninin doğal ve sözcüklerin anlaşılabilir nitelikte olması önemlidir. Bundan dolayı şarkılarda yer alan betimlemeler yalın olmalı, benzetmeler dışında “istiare” ve “mecaz” gibi edebi sanatlara fazla yer verilmemelidir. Şarkıların ayrıca tam ve yarım uyaklardan, ölçüden ve mısra tekrarlarından kaynaklanan bir anlatım ahenginin bulunması da çocuklar için daha uygun olacaktır.”³⁹

Konuları bakımından ise okul öncesi din eğitiminde şarkı seçimleri yaparken bu şarkıların özellikle çocukların dini duygularını güçlendiren, Allah sevgisi, peygamberler, dua, şükür gibi konuları içermesi önemlidir. Seçilen şarkıların dini duyguları güçlendirecek nitelikte olması yanında çocukta milli duyguları da güçlendirecek nitelikte çocukların vatansever olmasını sağlayan, bayrağın anlamını öğreten, milli

³⁸ Emel Funda Türkmen, *Müzik Eğitiminde Öğretim Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 121.

³⁹ A. Ferhan Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, (Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1979), 110.

kültürünü, vatanını ve milletini tanıtan şarkılar da okul öncesi eğitimde tercih edilebilecek şarkılardandır.⁴⁰

5. Yöntem

4-6 yaş Kur'an kursları öğretici kitaplarında var olan şarkıların ve sözlerinin okul öncesi çocuklara uygunluğunun değerlendirildiği bu araştırma, doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı nitel bir araştırmadır. Buna göre yapılan çalışmada mevcut ders kitaplarının değerlendirilmesi yapılırken araştırılan konuyla ilgili yazılı materyaller taranarak doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman analizi, tek başına bir araştırma yöntemi olsa da diğer nitel araştırma yöntemleriyle de kullanılabilir, araştırmanın konusu olan olgu ve olaylara yönelik bir bilgiyi ya da bilgileri içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır.⁴¹

Bu kapsamda 4-6 yaş Kur'an kursları için hazırlanmış öğretici kitaplarında, şarkı, müzik, melodi, ritim ve ilahi gibi müziksel öğeler barındıran 20 şiir tespit edilmiş ve bunlar betimsel analiz yoluyla incelenip değerlendirilmiştir. Çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren betimsel analiz türünde esas gaye, elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunulmasıdır.⁴² Bu çalışmada tespit edilen 20 müziksel öge ayrıca hitap

⁴⁰ MEB, "Müzik Etkinlikleri", 16.

⁴¹ Ali Yıldırım- Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (İstanbul: Seçkin Yayınları, 2011), 187.

⁴² Murat Özdemir, "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (2010), 336.

ettiği okul öncesi çocuklarına uygunluğu bakımından da değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada sayıları hızla artan ve önemli sayıda öğrenciye sahip olan Diyanet İşleri Başkanlığı 4- 6 yaş Kur'an kurslarında kullanılan öğretici kitapları müziksel öğeler bakımından değerlendirilecektir. Bu kapsamda yapılan araştırmada 4-6 yaş Kur'an kurslarında kullanılan "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretici kitabı I ve II" adlı kitaplar incelenmiştir. Mevcut kitaplar incelendiğinde bazı yerlerde doğrudan şarkı ifadesinin kullanıldığı, bazı yerlerde ise konuyla ilgili verilen şiirlerin öğretmenler tarafından melodik olarak seslendirilmesinin istendiği görülmüş ve bu şekilde müziksel öğelere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu kitaplarda müziksel bir araç olarak yer aldığı görülen şiirler aşağıdaki sorular çerçevesinde değerlendirilmiştir:

1. 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretici kitaplarında yer alan şarkılar, içerik yönünden okul öncesi çocukların ilgisini çekecek nitelikte midir?
2. 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretici kitaplarındaki şarkılar, içerik olarak okul öncesi çocukların bilişsel özelliklerine uygun mudur?
3. 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretici kitaplarında bulunan şarkılarda çocuklar için anlaşılır bir dil kullanılmış mıdır?
4. Şarkılarla verilen mesajlar çocuğa sezdiriliyor mu? Yoksa doğrudan mı verilmeye çalışılıyor?
5. 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretici kitaplarında yer alan şarkılar için sesli metinler bulunmakta mıdır?
6. 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretici kitaplarında yer alan şarkıların melodileri bilinmekte midir?

6. Bulgular ve Yorumlar

Bu çalışmada 4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında yer alan ve müziksel öğeler olarak genellediğimiz müziğin bileşenleri olan ses, ritim, melodi ifadeleri ile şarkı, ilahi gibi müzikle ilişkili kavramlar taranmıştır.

Çocuklara bir şarkının sözlerinin, ezgisinin ve ritminin doğru ve bir bütün şeklinde öğretilmesine şarkı öğretimi denir.⁴³ Öğretilen bu şarkıların sözlerinin eğitici ve öğretici oluşu ne kadar önemliyse ritim ve melodi bakımından onları etkilemesi de o kadar önemlidir. Çünkü ritim ve melodi çocukların şarkı sözlerine odaklanmasına katkı sağlarken aynı zamanda duygularını hareketi geçirecektir.

Çalışmanın bu kısmında öncelikle 4- 6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında müzik kapsamına girebilecek öğelerin oranı tespit edilerek, bu öğelerin konuları, iletileri, dil ve içerik açısından çocuğa görelilik ilkesine uygunluğu, bu öğeler için sesli metinler oluşturulup oluşturulmadığı ve müziksel öğelerin herhangi bir besteye sahip olup olmadığı ele alınarak değerlendirilmiştir.

6.1. 4- 6 Yaş Kur'an Kursu öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğeler

Çalışmada incelenen 4- 6 yaş Kur'an Kursu öğretici kitaplarında, öğreticilerden çocuklara 5 yerde cd veya internetten verilen şarkının dinletilmesini, 9 yerde verilen şiiri öğretmenlerin kendi yetenekleri ölçüsünde melodili bir şekilde seslendirmeleri, 1 yerde verilen şiiri şarkı formatında seslendirmeleri, 2 yerde verilen şiiri ritmik olarak okumaları, 1 yerde verilen şiirin fon müziği eşliğinde okunması istenmişken 1 yerde de ilahi kavramı kullanılarak verilen ilahinin öğretilmesi istenmiştir. Bu

⁴³ MEB, "Müzik Etkinlikleri", 15.

verilere bakıldığında 4-6 yaş Kuran Kursu öğretici kitaplarında müziksel öğelerin söz, ritim, melodi, şarkı ve müzik gibi kavramlar kullanılarak yer aldığı görülmektedir.

Tablo 1. 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğelerin Dağılımı

Müziksel Öğeler	Sayı
Şarkı	5
Şiiri melodili şekilde söyler	10
Şiiri fon müziği eşliğinde okur	1
Şiiri ritmik olarak söyler	2
Şiiri şarkı formatında öğretir	1
İlahi	1
Toplam	20

4-6 yaş Kur'an Kursu öğretici kitaplarında şarkı, melodi, ritim, ilahi gibi ifadelerle kullanılan müziksel öğeler, başta konu ve içerik olmak üzere, dil ve üslup gibi yönlerden de çocuğa görelilik bağlamında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme kapsamında aşağıdaki tabloda belirtilen müziksel öğeler ele alınmıştır.

Tablo 2. 4- 6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğeler

Müziksel Öğenin Adı	Cilt	Sayfa
Miniciktir ellerim	1	37
Vedüd olandır O	1	39
Cami	1	42
Camiyi seviyorum	1	44
İslam Dini Sevgi Dini	1	51
Salavat	1	61
Sorumluluklarım var	1	88
Abdest	1	89
Elif'in malzemeleri	1	100
Yardımlaşma	1	130
Sabır	1	158
İyilik yap iyilik bul	1	204
Elhamdülillah	1	234
Sensin doğru	2	89

Kâinat konuşuyor	2	185
Parmak izi	2	211
İstiklal Marşı	2	268
Fetih Marşı	2	272
Bayram	2	288
Nenni Muhammed'im nenni	2	295

6.2. 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğelerin Konularına Göre Değerlendirilmesi

4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında yer alan müziksel öğeler konuları bakımından incelendiğinde sözlerin 4- 6 yaş Kur'an kursu programına uygun olarak çoğunlukla cami, dua, Allah, peygamber sevgisi, abdest, besmele gibi dini konulardan oluştuğu görülmektedir. Müziksel öğelerin içeriklerinde az da olsa milli ve ahlaki değerlere de yer verildiği görülmektedir.

Tablo 2. 4- 6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğelerin Konuları

Tür	Konu	Sayı
Dini	Cami, Dua, Allah, Peygamber sevgisi, İslam, Abdest	14
Ahlaki Değerler	İsraf, Yardımlaşma, Sabır, İyilik	4
Milli	İstiklal Marşı, Fetih Marşı	2

Tabloda görüldüğü gibi 4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında yer alan müziksel öğeler, konuları bakımından 4-6 yaş öğretim programına uygun şekilde dini, milli ve ahlaki konuları içermektedir. Buna göre incelenen 4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında yer alan müziksel öğelerin konularına bakıldığında 14 öğenin dini içerikli, 4 öğenin ahlaki, 2 öğenin ise milli değerler barındırdığı görülmektedir. Bu noktada okul öncesi din eğitiminde kullanılabilecek şarkıların seçiminde

konular bağlamında uygun seçimler yapıldığı görülmektedir. Bu konular okul öncesi dönemde çocuklara öğretilebilecek konular arasında yer almasından dolayı da çocuğa görelilik ilkesine uygun olduğu düşünülmektedir.

6.3. 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğelerin İçerik Olarak Değerlendirilmesi

Okul öncesi eğitimde şarkıların ve şarkı sözlerini oluşturan şiirlerin çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemine uygun bir şekilde seçilmesi önemlidir. Eğitim uygulamaları açısından söylenmesi kolay olan, kulağa hoş gelen şarkı sözleri seçilmelidir. Ayrıca seçilen şarkılarda çocukların ilgi ve beklentilerine uygun hareket edilmeli, çocuklar kendilerine dinletilen şarkılarda kendi hayal dünyalarında gezebilmelidirler. Okul öncesi din eğitiminde seçilen şarkı sözleriyle işlenen konular çocukların sevgi ihtiyaçlarına cevap vermeli; onların içinde yaşama, insana, doğaya ve hayvanlara karşı bir duyarlık oluşturarak insana has olan yaşama sevinci, Allah, peygamber ve vatan sevgisi ile özlem, paylaşma gibi duygular şarkı sözleri vasıtasıyla çocuklara tanıtılmalıdır. Bu şekilde dini, milli ve ahlaki bilinç oluşturması hedeflenen şarkılarla çocukların insanlığın evrensel değerlerini sezinlemesine katkı sağlanmalıdır.⁴⁴ Ancak seçilen konular kadar konuların işleniş biçimi de önemlidir.

Çocuk şarkılarında seçilen konular işlenirken şarkı sözlerinin içeriğinde çocukların anne babaları gibi yakın çevrelerinden kişilerin olması ve çocukların etrafında sürekli gördükleri ve onlara sevimli gelen canlılar ile onlara eğlenceli gelen ve kullanmaktan hoşlandıkları nesnelere

⁴⁴ Selahattin Dilidüzgün vd. *Çocuk Edebiyatı* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2002), 88.

yer verilmesi gerekir.⁴⁵ Bu bağlamda 4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında incelenen 20 müziksel öğeden 11'inin içeriğinde çocuğun kendisi, çevresinde olan kimselerin ve bazı hayvanlarla nesnelere konu aracı olarak seçildiği görülmektedir.

Miniciktir ellerim, kalkar duaya
Tersi yere düzü bakar semaya
Rahim'miş Allah'ın bir diğer ismi
İnanırım ben Rahim olan Allah'a

Bu şiirde görüldüğü gibi çocuğun kendi ağzından ve ellerinden bahsedilmesi pedagojik olarak çocuğun dikkatini çekecek ve onun hoşlanacağı türden konunun işlenmesi bakımından olumlu bir örnektir.

Okul öncesi dönemde çocuklar, çoğunlukla mizah ve tasvirler barındıran şiir ve şarkılardan hoşlanırlar. Mizahi şiir ve şarkılarda kelime oyunları, tekerlemeler, komik olaylar ya da kişiler yer alabilmektedir. Tasviri şiir ve şarkılarda da yine çocukların sıklıkla gördükleri hayvanlar, park, bahçe ve mevsimler olaylar gibi çocukların yaşamlarında deneyimledikleri unsurlara yer verilmektedir.⁴⁶ Bunların yanında çocuklar, cansız varlıkları betimleyen, canlandırıp konuşuran şiirlerden de hoşlanırlar. İncelenen 4-6 yaş öğretici kitaplarında yer alan müziksel öğelerin ikisinde bu yönetime başvurulduğu görülmektedir.

Ne zorluklarla üretildim
Ağaçtım kağıda geçtim
İsraf etme sakın beni
Küstürme resimleri

İsraf konusunun işlendiği bu öğede kağıt konuşurularak

⁴⁵ Dilidüzgün vd., *Çocuk Edebiyatı*, 90.

⁴⁶ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 109.

çocukların dikkati kağıtların boş yere harcanmamasına çekilmiştir.

6.4. 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğelerin Dil ve Çocuğun Anlama Düzeyine Uygunluğu Bakımından Değerlendirilmesi

Çalışma kapsamında incelenen 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretici kitaplarında bulunan müziksel öğeler, çocuğun anlama düzeyine uygunluğu bakımından da ele alınmıştır. Bu kapsamda bahsi geçen kitaplarda bulunan müziksel öğelerde çocuklar için anlaşılır bir dil kullanılıp kullanılmadığına, basit ve somut kelimelerle sade bir anlatımın yapılıp yapılmadığına ve yine çocuğun seviyesine uygun benzetmeler, deyimler, ikilemeler, intak gibi söz sanatlarından yararlanıp yararlanılmadığı bakımından değerlendirilmiştir.

İncelenen öğelerde genellikle çocuğa göre sade bir kullanıldığı, anlatılmak istenenin somut kavramlarla ortaya konduğu, kabul edilebilir ölçülerde soyut kavramlara yer verildiği görülmektedir. Ancak "Sabır" başlıklı öğede soyut kavramların fazlaca kullanıldığı bundan dolayı çocuğun öğrenmesini zorlaştırdığı için çocuğun anlama düzeyine uygun olmadığı görülmektedir.

Sabır

Sabrın sonu selamet

Sabırla buna devam et

Ayşe, Hasan, Fatma, Ahmet

Sabır bize bir nimet

Sabrın sonu selamet

Sakın etme şikayet

Amaan..Üüüff..püff deme

Sen yoluna devam et

Sabrın sonu selamet
Vardır bu işte rahmet
Sabır değildir zahmet
Sabrın adıdır gayret

Çocuğa göre yazılmış şiirler onların anlayacağı sadelik ve basitlikte olmalıdır. Bilinmeyen kelimeler ya da soyut ifadeler kullanılsa bile bunlar şarkı sözlerinin genel olarak anlaşılmasını zorlaştıracak kadar fazla olmamalı bu hususta çocukların zihinleri çok dikkat gerektiren zahmetli işlerden uzak tutulmalıdır.⁴⁷ Halbuki bu öğede selamet, nimet, rahmet, zahmet, gayret gibi birden çok soyut kavramın geçtiği dolayısıyla çocuğun kendisine anlatılmak isteneni anlaması noktasında zorluk olacağı düşünülmektedir.

Buna karşın bazı öğelerde çocukların hoşuna gidebilecek, çocuğa görelilik ilkesine uygun şekilde ikilemelerden, taklitlerden yararlanıldığı görülmektedir:

Abdest

Besmeleyle başla Bismillah
Önce eller şıp şıp şıp
Üç kere ağza hüp hüp hüp
Sonra burna hıh hıh hıh
Yüzü unutma oh oh oh
Sıra sağ kolda vıj vıj vıj
Sol kola atla vıj vıj vıj
Eller başa hırt hırt hırt
Parmak kulağa gıcirt gıcirt

⁴⁷ Rousseau, *Emile*, 128.

Koyalım boyna ooh ooh
Hanimiş ayaklar şıpır şıpır
Hanimiş ayaklar şıpır şıpır

4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında yer alan bir diğer olumlu örnek ise kâinatı seviyorum ünitesinde yer alan ve hayvanların konuşturulduğu müziksel öğedir:

Ben bir aslanım
Kalın tüylerimle
Büyük bedenimle
Allah beni seviyor
Soğuklardan koruyor
Kaplumbağayım
Miniktir elim ayağım
Ben bir kaplumbağayım
Bir tehlike anında
Kabuğuma kaçırım

Çocuk yazınlarında yazarların çok fazla mecaz ifade içeren anlatımlara yer vermesi çok uygun görülmemektedir. Çünkü okul öncesi dönemde olan çocuk mecazlı söylemleri anlamakta zorluk yaşamaktadır. Bundan dolayı 4- 6 yaş dönemindeki çocuklara yönelik çalışmalarda yoğunlukla çocuğun gündelik hayatta kullandığı kelimelerle, kurallı ve kısa cümleler tercih edilmelidir.⁴⁸ İncelenen 4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında bulunan müziksel öğelerin bir kısmında bu kuralın dışına çıkıldığı görülmektedir:

İyilik yap iyilik bul

⁴⁸ Damla Pektaş- Saniye Bencik Kangal, "Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarındaki Dil Sanatlarının İncelenmesi", *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal* 1/2 (2015), 132.

Kim kazanmış kötülükten
Kötünün başına gelmedik olmaz
Kimsenin ettiği kimseye kalmaz
İyilik yap iyilik bul.

Bu örnekte görüldüğü gibi müziksel ögenin her satırı deyimlerden oluşmuştur. Halbuki, okul öncesi dönemde çocuklara eğer deyimler gibi söz grupları kazandırılmak isteniyorsa bu kalıpların geçtikleri bağlamdan, cümlenin bütününden anlamı çıkarılacak şekilde verilmesi gerekir.⁴⁹ Aksi takdirde 4- 6 yaş çocuğun seviyesine uygun olmayacak şekilde kaleme alınmış bir şiirin çocuğun ilginin çekmesi beklenemez.

6.5. 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğelerin İletilerinin Çocuğa Göreliliğinin Değerlendirilmesi

Çalışmada ele alınan 4- 6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında yer alana müziksel öğelerin çocuklara yönelik mesajlar barındırdığı var sayılarak çocuğa verilmek istenen mesajların çocuğun anlam düzeyine uygunluğu bakımından ve çocuğa görelilik ilkesine uygunluğu kapsamında değerlendirilmiştir.

Çocuk edebiyatında tema, konu, içerik yanında biçim ve üslubu belirleyen “çocuk bakışı”, “çocuğa görelilik” ve “çocuk gerçekliği” olmak üzere üç ana unsur vardır. Çocuk gerçekliği, çocuğun yetişkinlerden farklı bir bakış açısına sahip olduğu, çocuğa görelilik ise çocuğa uygun dil, anlatım ve ilgilerini ifade eden kavramlardır.⁵⁰ Çocuğa görelilik esasına göre yazılmış bir edebi eserde sade bir dil ve çocuğa uygun bir üslup

⁴⁹ Halit Karatay, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”, ed. Tacettin Şimşek, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* (Grafiker: Ankara, 2011), 115.

⁵⁰ Mustafa Ruhi Şirin, “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi”, *Türk Dili Dergisi* 110 /780 (2016), 24.

kullanılması beklenir. 4- 6 yaş öğretici kitaplarında müziksel öğeler incelendiğinde genellikle bu ilkeye uyulduğu söylenebilir. Ancak bazı öğelerin, özellikle üslup bakımından uygun olmadığı görülmektedir. Örneğin “İslam Dini Sevgi Dini” ögesinde son derece buyurgan bir üslup kullanıldığı ve çocuğa verilmek istenen mesajın doğrudan iletildiği görülmektedir:

İslam Dini Sevgi Dini

İslam sevgi dini,
Herkes bunu bilmeli
Peygamberimizi tanımalı
Onu örnek almalı

Allah'a şükretmeli
Çokça dua etmeli
Allah'ın merhameti
Korur herkesi

6.6. 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarında Yer Alan Müziksel Öğelerin Beste ve Sesli Metin Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi

Dinleme becerisi, insanın ilk olarak gerçekleştirdiği temel dil becerisidir. İnsanın doğumuyla birlikte bilinçsiz bir şekilde başlattığı işitme, zamanla bilinçli bir süreçle dinleme hâline gelmektedir. Çocuklar hayatlarının ilk birkaç yılını sadece dinleyerek ve dilin temel yapısını içselleştirerek büyümektedir. Okumayı bilmeyen çocuklar, okul öncesine ait bütün bilgi, duygu ve düşünce evrenini dinleme yoluyla oluşturmakta, etraflarında olup bitenleri dinleyip gözlemlemektedirler. Böylece çocuklar, okul öncesine ait bütün bilgi, duygu ve düşünce evrenini

dinleme yolu ile oluşturur.”⁵¹ Özellikle ilkökul kitaplarına bakıldığında Millî Eğitim Bakanlığı'nın, hazırlattığı ders materyallerinde bu durumun göz önünde tutulduğu görülmektedir.⁵² Buradan hareketle bakanlığın ders kitaplarında dinleme metinlerine yer vermesi önemli bir uygulamadır. Bu tür uygulamalara okulöncesi dönemde kullanılan materyallerde de yer vermek önemlidir.

İncelenen 4- 6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarında müziksel öğelerle ilgili olarak dinleme parçalarına yer verilmediği görülmektedir. Aynı şekilde kitaplarda bulunan 20 müziksel öğeden sadece 5'inin bir besteye sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer öğelerin ise öğretmenin yeteneğine bırakılarak şiirlerin şarkı formatında, melodili ya da ritmik bir şekilde çocuklara öğretilmesi istenmiştir.

Sonuç

İlk çağlardan günümüze müzik, insanların hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Sevindiğinde, üzüldüğünde duygularını müzikle ifade eden insanoğlu, dini inançlarıyla ilgili duygularını ifade ederken yaptığı ritüellerde de müziğe çok önemli ve işlevsel manalar atfetmiştir. Hemen hemen bütün dini yaklaşımlarda sözlü ya da enstrüman destekli olarak müziğin unsurlarından faydalanılmıştır. İnsanlık tarihi boyunca başta insan sesi olmak üzere farklı enstrümanlar aracılığıyla müziğin unsurlarından dini törenlerde yararlanıldığı görülmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, tarih boyunca insanın ruhuna hitap edebilmesi

⁵¹ Sedat Sever, *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme* (Ankara: Anı Yayıncılık 2000), 9- 10.

⁵² Ceyda Çaylı- Ali Göçer, Ortaokul Türkçe Derslerinde İşlenen Müstakil Dinleme Metinlerine Yönelik Öğretmen Uygulamalarının Değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniv. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 17/3 (Aralık 2016), 520.

sebebiyle müzik, dini duyguları harekete geçiren muharrik bir güç olarak görülmüş ve kullanılmıştır.⁵³

Müziğin duygulara hitap etmesi kadar eğlenceli bir eğitim aracı olması dolayısıyla okul öncesi çocuklara yönelik yapılacak din eğitiminde de etkin bir şekilde kullanılmasını gerektirmektedir. Ancak öğretmenlere rehberlik edecek mahiyette hazırlanan Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitapları müziksel öğeler bakımından incelendiğinde içerisinde farklı türde 170 civarında etkinlik bulunmasına karşın, müzikle ilgili bir etkinlik bulunmamaktadır. Müzik sadece diğer etkinliklerde kullanılan materyal olarak yer almıştır. Yapılan bir araştırmaya göre öğretici kitaplarında yeteri kadar şarkının olmaması uygulamada birçok eğitimcinin kendi kabiliyetleri ölçüsünde öğrencilerine çocukların seviyeleri dikkate alınmadan kendi bildikleri ilahi ya da şarkıları söyleyerek öğretim yaptıkları görülmektedir.⁵⁴

Öğretici kitaplarında bir materyal olarak şarkıların yetersizliği dersleri veren öğretmenleri de zor durumda bırakmaktadır. Bu konuda daha önce yapılan çalışmalardan birinde ulaşılan sonuçlara göre, 4-6 yaş Kur'an Kurslarında çalışan öğretmenler, eğitimleri esnasında müzikten yararlandıklarını söylemişlerdir. Ancak bu konuda yeterli kaynak bulamadıklarından da şikâyet etmişlerdir. Okul öncesi çocuklarına yönelik din eğitiminin müziksiz olamayacağını düşünen ancak bu konuda

⁵³ İmîk – Haşhaş, “Müzik Nedir”, 200.

⁵⁴ Tacettin Bıyık, “MEB ve DİB’in Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Öğretim Programlarının Müsiki Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları-1*, ed. Mehmet Bayyigit (Palet Yayınları, E-Kitap, 2020), 190.

yeterli bilgileri olmadığını ifade eden öğretmenler, okul öncesi alanda yararlanmak üzere müzik eğitimi almak istediklerini de belirtmişlerdir.⁵⁵

Bu noktada yapılan bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan hareketle şu önerileri sıralamak mümkündür:

Okul öncesi dönemde çocukların eğitiminde büyük öneme sahip olan müziğin kullanımı konusunda 4-6 yaş Kur'an Kursu programlarının zenginleştirilmesi önemli bir ihtiyaç olarak göze çarpmaktadır. Bu sebepten, DİB'nin programında yer alan dinî bilgiler alanına ait her bir ünitenin etkinliklerine o ünitenin konusuna uygun, farklı makam ve usullere sahip ilâhiler ve çocuk şarkıları daha fazla yerleştirilebilir. Bu şekilde ilâhilerin çocuklara öğretici tarafından dinletilmesi, öğretilmesi ve onların söylemesi sağlanabilir.

4-6 yaş Kur'an kursu öğrencilerine yönelik olarak öğreticinin derste kullanması için hazırlanan materyallerin mutlaka bir bestesi ve bu bestelerin öğreticiler tarafından bilinmesi gerekmektedir. Oysa yapılan bu araştırmada tespit edilen yirmi müziksel öğeden sadece beş tanesinin bir bestesi olduğu görülmüştür. Bu bestelerden ikisinin de istiklal marşı ve fetih marşı olduğu değerlendirildiğinde maalesef bu konuda büyük bir eksiklik söz konusu olmaktadır. Bestesi olmayan müziksel öğelerin ise öğretmenler tarafından şarkı formatında veya melodili, ritmik bir şekilde çocuklara öğretilmesi istenmiştir ki bu durumda da bir eğitim aracı olarak kullanılan müziksel öğenin öğretmenin kabiliyetine göre çocuklar için etkili olabileceği açıktır. Bu nedenle öğretici kitaplarında eğitim materyali olarak şarkı sayılarının çocuğa görelilik ilkesi kapsamında artırılması ve bu

⁵⁵ Kopar- Arpa, "4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticileri", 97-100.

şarkıların öğretmenler tarafından bilinen bir bestesi olması etkili bir okul öncesi din eğitimi için önemlidir.

Sözleri çocuğa göre ve çocuk gerçekliği çerçevesinde çocuklara öğretilen konularla bağlantılı bir şekilde yazılmış şarkıların bestelerinin tıpkı sözleri gibi müziğinin de çocukların hoşuna gidecek şekilde yapılması önemlidir. Bundan dolayı hazırlanan şarkıların bestelerinin saba, hicaz, uşşak, rast, segâh gibi çok sık kullanılan makamlar olmasına; yine şarkıların çocuklardaki şevki artıracak türden usulleri olmasına ve nağme çeşitliliği açısından zenginliğine dikkat edilmelidir. Bu anlamda vurmali çalgılar kullanımında Türk müziğinde en çok kullanılan def, bendir, darbuka, zil, halile gibi ritim sazları daha çok tercih edilebilir.⁵⁶

Hazırlanan şarkılara İnternet ortamında ulaşılabilmesi önemli bir diğer husustur. Ayrıca müziksel öğelerle zenginleştirilen öğretici kitaplarında dinleme metinlerine de yer verilmesi öğreticilerin işini kolaylaştıracaktır. Bu şekilde şarkıların öğreticiler tarafından sık sık dinletilmesi ve böylece öğretilmeye çalışılan esas konunun kalıcılığı ve pekiştirilmesi sağlanmış olacaktır. Zira kişinin dinlediği şeyin olumlu veya olumsuz tesirinde kalmaması, dinlediği şeyin tesiri ile hâlden hâle, duygudan duyguya kapılmaması mümkün değildir. Kişinin dinlediği şey onun düşüncesini, karakterini, yaşantısını vb. birçok hususu şekillendirmede doğrudan etkilidir.

Çocukların kendi inanç ve kültürlerine ait mûsiki ile içli dışlı olmaları, çalma, söyleme, besteleme kabiliyeti olanların kabiliyetlerinin açığa çıkmasına ve her Müslümandan beklenen Kur'ân okuma fiilini daha güzel yapabilmesine katkı sunacaktır. Böyle bir eğitimden geçen çocuklar

⁵⁶ Bıyık, "MEB ve DİB'in Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Öğretim Programları", 190.

yetişkinliklerinde de dinî alanlarda görev yapacak olanlardan beklenen Kur'ân, ezan, mevlid, salâ, tekbir vb. icraları rahatlıkla yapabileceklerdir.⁵⁷ Çalışmada da bahsi geçtiği üzere bu konuda tarihten günümüze çocukların eğitiminde müziğin etkili rolü mutlaka dikkate alınmalı, okul öncesi din eğitimi veren kurumlar olarak 4- 6 yaş Kur'an kurslarının gerek öğretim programları gerekse eğitim materyalleri açısından bu doğrultuda zenginleştirilmesi önemlidir.

⁵⁷ Bıyık, “MEB ve DİB’in Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Öğretim Programları”, 192.

Kaynakça | References

- AA, 4-6 yaş için düzenlenen Kur'an kurslarında 193 bin 564 öğrenci eğitim alıyor (2023). Erişim 01.10.2023
<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/4-6-yas-icin-duzenlenen-kuran-kurslarında-193-bin-564-ogrenci-egitim-alıyor/27999>
- Ahmed, Rasim. *Falaka*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2020.
- Akkaş, Salih. *Okul Öncesi Eğitimde Müzik*. Ankara: Gazi Kitabevi, 1991.
- Başer, Fatma Adile. “Müziğin Okul Öncesi Dönemde Çocuk Gelişimine Katkısı”. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8 (2004), 1-10.
- Bıyık, Tacettin. “MEB ve DİB’in Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Öğretim Programlarının Müzik Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”. *Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları-1*. ed. Mehmet Bayyığıt vd. 1/143- 161. Palet Yayınları, E-Kitap, 2020.
- Çağdaş, Aysel. *Ana-Baba-Çocuk İletişimi*. Konya: Eğitim Kitabevi, 2003.
- Çaylı, Ceyda ve Göçer, Ali. “Ortaokul Türkçe Derslerinde İşlenen Müstakil Dinleme Metinlerine Yönelik Öğretmen Uygulamalarının Değerlendirilmesi”. *Ahi Evran Üniv. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 17/3 (Aralık 2016), 517-535.
- DİB. *Kur'an Kursları Öğretici Kitabı 4-6 Yaş Grubu*. Ankara: DİB Yayınları, 2017.
- DİB. *Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)*. Ankara: DİB Yayınları, 2018.
- Dilidüzgün, Selahattin vd. *Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2002.
- Ertek Babaç, Ezgi- Yıldız, Gökay. “Dil Gelişiminde Müziğin Yeri”. *Fine Arts* 13 / 3 (Temmuz 2018), 10-22.
- Fârâbî. *Kitâbü'l-Mûsîka'l-kebîr/ Müzik Sanatına Dair Büyük Bir Kitap*. çev. Abdullah Kızılcık, Nurfen Tercan. Ankara: TÜRKSOY Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, 2021.
- Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed. *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*. II, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1939.
- Hacıosmanoğlu, Selma. *Osmanlı'da Çocuk Musikisi*. İstanbul: Fanus Yayınları, 2014.
- İmik, Ünal – Haşhaş, Sinan. “Müzik Nedir ve Hayatımızın Neresindedir?”. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi* 6 /2 (2020), 196-202.
- Kabataş, Mustafa. “Çocuğun Motor, Algısal, Sosyal, Duygusal, Bilişsel ve Dil Gelişimi Dönemlerinde Müziğin Önemi”. *The Journal of*

- International Educational Sciences* 4/11 (Ocak 2017), 192-202.
<https://doi.org/10.16991/INESJOURNAL.1406>.
- Karatay, Halit. “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”. *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* (77-125) ed. Tacettin Şimşek. 77-125. Grafiker: Ankara, 2011.
- Kasar, Gülcan- Aydın, Yusuf. "Ebeveynlerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Muş İli Örneği". *Amasya İlahiyat Dergisi* 20 (Haziran 2023), 458-496.
- Koçak, Ali- Kayıklık, Hasan. “Duygular Bağlamında Din Duygusu ve Dini Duygular”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 /2 (2019), 685-713.
- Konfüçyus. *Konuşmalar*. çev. Muhaddere Nabi Özerdim, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1974.
- Kopar, Sadettin V.- Arpa, Serbüend. “4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerinin Okul Öncesi Dönem Müzik Eğitimine İlişkin Tutumları Üzerine Bir Araştırma”. *Journal of Analytic Divinity* 4/1 (June 2020), 86-103.
- Kula, Arda - Adar, Çağhan. “Türk Sanat Müziği Makamlarında Bestelenmiş Çocuk Şarkıları Üzerine Bir İnceleme”. *The Journal of Academic Social Science* 6/75 (Ağustos 2018), 148-172.
- MEB *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Müzik Etkinlikleri* (2017). Erişim 16.06.2022
http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/M%C3%BCzik%20Etkinlikleri.pdf
- Mehmed Emin. “Musiki ve Mekteplerimiz”. *Muallim* (H.1322/1904), 539-543.
- Oğuzkan, A. Ferhan. *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1979.
- Özdemir, Murat. “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (2010), 323-343.
- Özden, Erhan. “Osmanlı Maarifinde Musiki”. *Rast Müzikoloji Dergisi* 2/1 (2014), 89-107.
- Öztürk, Ferda Gürkan- Özkan, Pelin. “Montessori Yönteminde Müzik ve Türkiye’de Montessori Anaokullarında Müzik Eğitimi Uygulamaları”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25/3 (2016), 333-346.
- Pektaş, Damla- Kangal, Saniye Bencik. “Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarındaki Dil Sanatlarının İncelenmesi”. *Hacettepe*

- University Faculty of Health Sciences Journal* 1/2 (2015), 125-137.
- Platon, *Devlet*. çev. Cenk Saraçoğlu ve Veysel Atayman, İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2006.
- Rousseau, Jean Jacques. *Emile*. çev. Ülkü Akagündüz. İstanbul: Selis Kitaplar, 2003.
- Satı Bey. Şiir ve Musikinin Talim ve Terbiye'de Ehemmiyeti. *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası* (H.1325/ M.1907), 3-19.
- Sever, Sedat. *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2000.
- Sığırtmaç, Ayperi. "Okul Öncesi Dönemde Müzik Eğitimi". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/9 (2005), 30-39.
- Soysal, Fikri. "Erken Çocukluk Dönemi Müzik Eğitimi". *The Journal of Academic Social Science Studies* 3/5 (2012), 205-221. https://doi.org/10.9761/jasss_81
- Şendurur, Yılmaz- Barış, Dolunay Akgül. "Müzik Eğitimi ve Çocuklarda Bilişsel Başarı". *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22/1 (2002), 165-174.
- Şirin, Mustafa Ruhi. "Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi". *Türk Dili Dergisi* 110/780 (2016), 12-31.
- Terzioğlu, Arslan. *Türk-İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri*. İstanbul: Bifaskop Yayınevi, 1972.
- Tosun, Cemal- Çapcıoğlu, Fatma. "Evaluation of Quran Courses Curriculum (4-6 age group) in the Context of Religious Development Theories". *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (Aralık 2015), 705-720. <https://doi.org/10.14527/pegegog.2015.038>
- Türk, Esra. "Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/3 (Ocak 2014), 143-158.
- Türkmen, Emel Funda. *Müzik Eğitiminde Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- Yağcı, Samet. *Öğreticilere göre Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları: (İzmir İli Örneği)*. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Yavuzer, Haluk. *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*. Remzi Kitabevi: İstanbul, 1998.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayınları, 2011.